

עיבור השנה

לעילוי נשמת מ"ר הגאון ר' חיים יעקב בן ר' ישראל אלעזר זצ"ל

כתב בשו"ע או"ח סי' נה' סעיף י' וז"ל: "עם נער אחד נולד בכטי' לאדר ראשון משנה מעוברת ונער אחד נולד באדר שני באחד בו ושנת יג' אינה מעוברת, אותו שנולד בכטי' לאדר ראשון צריך להמתין עד כטי' באדר לשנה יג' להיות בן יג' שנה ואותו שנולד אחריו באדר השני יהיה בן יג' שנה כיוון שהגיע אחד באדר של שנת יג'". וברמ"א שם הוסיף וז"ל: "ומי שנולד באדר ונעשה בר מצווה בשנת העיבור אינו נעשה בר מצווה עד אדר שני" עכ"ל. (והוא מתש' מהר"י מינץ סימן טו') והקשה המג"א (ס"ק י') על המחבר דמשמע מדבריו דאם שנת יג' מעוברת אותו שנולד באדר ראשון נעשה בן יג' באדר ראשון [מדהעמיד דשנת יג' אינה מעוברת] דמאי שנא ממי שנולד בשנה פשוטה שאינו נעשה בר מצווה עד אדר שני כמו שכתב הרמ"א בהג"ה א"כ מי שנולד באדר ראשון אמאי נעשה בר מצווה באדר ראשון הלא מ"מ אשתקד היתה שנה פשוטה ונעשה בן יב' שנה באדר סתם אפי' כשתמלא שנה מאז הרי יהא זה רק באדר שני דהא שנת היג' המעוברת היא שנה של יג' חודש. וע"כ הסיק להלכה שאפי' אי נולד באדר ראשון ושנת היג' מעוברת לא יהא בר מצווה אלא באדר שני ומה שכתב המחבר דשנת יג' אינה מעוברת מילתא דפשיטא נקט. ע"כ. (אמנם דברי המג"א תמוהים שהרי כל יסוד קושייתו הוא מדברי הרמ"א ומרא דהאי דינא הוא מהר"י מינץ והוא גופא כתב שמי שנולד באדר ראשון ושנת היג' מעוברת יהיה גדול באדר ראשון).

והנה במ"ב שם ס"ק מ"ה הביא בשם כה"ג ועוד פוסקים וז"ל: "מי שנולד ביום ראשון בר"ח כסלו והיו אז בי ימים ר"ח (היינו שנולד בל' חשוון) ובשנת יג' היה חשוון חסר וכסלו אינו אלא יום אחד ר"ח אעפ"כ אינו נעשה בר מצווה עד ר"ח כסלו" עכ"ל. ופשוט דהטעם הוא משום דיום הלידה אינו קיים באותה שנה ולומר שיהא בר מצווה ביום כטי' חשוון א"א דאכתי לא מתי זמנו. וא"כ צ"ע מ"ש משנה מעוברת דפסק השו"ע שהנולד בשנה מעוברת באדר שני ושנת היג' בשנה פשוטה אין מאחרין לו את בר המצווה לניסן אלא מתחייב במצוות באדר סתם. כלומר מ"ש שנה מעוברת מחודש מעובר.

וכדי לישב את כל הנ"ל נקדים הא דסנהדרין (יב.): "ת"ר אין מעברין את השנה לפני ר"ה ואם עיברוה אינה מעוברת אבל מפני הדחק מעברין אותה לאחר ר"ה מיד ואעפ"כ אין מעברין אלא אדר". וע"ש בתוד"ה "אין מעברין" שכי' וז"ל: "וכל שאר החודשים אין מעברין דכתיב "לחדש שנים עשר הוא חדש אדר" ואי מעברין אחת משאר החודשים לא

הוא אדר שנים עשר". משמע מתוס' שאם היה אפשר לעבר חדש אחר, והיו מעברין למשל את אלול, הרי שר"ה ויוה"כ וסוכות יחלו באלול שני ולא בתשרי שאחריו, משום שבתורה לא נאמר תשרי אלא החדש השביעי ובכה"ג אלול שני הוא השביעי (כן משמע מדאמר ואי מעברין אחת משאר החדשים לא הוא אדר שנים עשר. כך גם אם נעבר את אלול תשרי יהא שמיני).

אבל ביד רמ"ה שם משמע דאפילו אם נעבר את אלול יחולו ר"ה ויוה"כ בתשרי, וז"ל: "ומפני מה אין מעברין אותה קודם ר"ה שלא יאמרו אלול באלול עיברו ואתי מינה חורבא דאתי לזלזולא בר"ה ובסוכות ולמיכל ביוה"כ" וכו'. משמע להדיא שאפי' אם יעברו לאלול, ר"ה וכו' יחולו בתשרי דא"כ מאי חורבא נפיק והלא אפי' אם עיברו לאלול הרי ר"ה באלול שני הוא ודו"ק. ודבר זה תמוה הוא מאד דבתורה חודש השביעי כתיב ולא תשרי. והיה נראה לפרש בזה דתוס' והיד רמ"ה פליגי בגדר עיבור שנה, תוס' ס"ל שעיבור פירושו הגדלת השנה ע"י הוספת חודש כלומר שהשנה היא יג' חודשים והיד רמ"ה ס"ל שפירושו הארכת החודש המעובר הגדלת השנה (וממילא תהא השנה ארוכה יותר) כלומר במקום חודש של ל' יום יהא חודש של ס' יום ולפי זה אפי' אם נעבר את אלול אין פירוש הדבר דאיכא אלול ראשון שהוא חודש השישי ואלול שני שהוא החדש השביעי ותשרי שהוא החדש השמיני אלא יש כאן אלול אחד בן ס' יום.

אבל א"א לומר כן דהרמ"ה גופיה גבי הא דאין מעברין את השנה ביום ל' של אדר (שם יב' ד"ה גופא) וז"ל: "...דלא אשכחן ירחא טפי מתלתין יומין והיכי תיסוק אדעתין דלעביד ירחא בר שתין יומין וכו'".

ואשר על כן צריך לפרש שאין מאריכין את החדש המעובר וגם לא שמוסיפין עוד חדש אלא שאותו חדש שמעברין חוזר על עצמו ואינו עוד חדש בפני עצמו ומשום הכי אילו היו מעברין את אלול היו גם אלול ראשון וגם אלול שני שניהם החדש השישי, ותשרי החדש השביעי א"כ שפיר ר"ה ויוה"כ נוהגים בתשרי. אלא אלא דאכתי צריך ביאור לדעת היד רמ"ה מדוע מעברין רק את אדר, דכפירוש התוס' אינו יכול להסביר כמבואר לעיל דחולק עליו ולא ס"ל דיהא אדר היג'. וע"כ צ"ל דטעמו או משום הגזירה וכדלעיל או משום דברי המכילתא (פרשה ב') "ר' נתן אומר שמור את חדש האביב חדש הסמוך לאביב אתה מעבר ואי זה זה הוא אומר זה אדר" כו'.

היוצא מדברינו דאיכא מח' יסודית בין התוס' לבין היד רמ"ה דלתוס' כשמעברין את השנה ואיכא ב' אדרים אדר ראשון הוא היב' ואדר שני הוא היג'. משא"כ ליד רמ"ה גם אדר שני הוא חדש יב'. והנה לשי' היד רמ"ה מבואר היטב ההבדל בין חדש מעובר לשנה מעוברת, דשנה מעוברת היינו שחוזרים ומונים את חדש אדר ותרוייהו הו' חדש יב', משא"כ בחדש מעובר שמוסיפין יום וע"כ אם נולד בשנה מעוברת באדר שני, ובשנת היג' השנה פשוטה יהיה בר מצווה באדר, משום שנולד בחודש יב' ונעשה בר מצווה בחדש יב' משא"כ בחדש מעובר לומר שיהא בר מצווה בכטי א"א דאכתי לא מתי זימנא. ואם ל' לא קיים ע"כ זמנו בא' לחדש הבא.

אך אכתי צריך עוד לברר מדוע שלא נגיד שגם יום ל' חוזר על עצמו. ונראה לחלק שבשנה מעוברת ההוספה היא על ידינו (ע"פ ב"ד או חשבון השנים) וא"כ יש סברא לומר

שהחדש חוזר על עצמו [ואין בכוחנו לקבוע ולהוסיף עוד חדש] משא"כ חדש מעובר הוא ע"פ הלבנה ואי לא חזינן את הלבנה ממילא החדש מתארך להיות ל' יום. ולפ"ז מיושבת נמי תמיהת המג"א שהבאנו לעיל שהרי גם אדר ראשון וגם אדר שני שניהם חשובים כהחדש היב', וא"כ הנולד בחדש היב' בשנה פשוטה ושנת היג' מעוברת יכול להיות בר מצווה באדר ראשון שהלא גם הוא חשוב כחדש יב'. וא"כ צריך טעמא אמאי פוסק הרמ"א (שיסודו הוא מהר"י מינץ) שיהא בר מצווה באדר שני. וצ"ל דהוא משום דס"ל שאדר שני הוא עיקר שהוא סמוך לניסן כהא דחזינן גבי קריאת המגילה [ע"י מגילה ו:]: משא"כ להנולד בשנה מעוברת באדר ראשון אפי' דהוא ג"כ החדש היב' לא מתחשבים באדר הסמוך לניסן אלא אדר ראשון עיקר שסוף דינו כתחילת דינו. אלא שהמג"א למד כשי' התוסי' שעבור שנה פירושו הגדלת השנה ע"י הוספת חדש והיא שנה בת יג' חדשים ממילא מקשה כדלעיל דבעי שנה תמימה בת יג' חדשים מאז שנעשה בן יב' אך צ"ל שהרמ"א ומהר"י מינץ ס"ל כיד רמ"ה ודו"ק.

והנה שיטת המהר"י מינץ לגבי יא"צ הוא דאזלינן בתר אדר ראשון ולכאוי' קשיא מיני' דידי' דמאי שנא לגבי יא"צ דאזלינן בתר אדר ראשון, ולגבי בר מצווה אזלינן בתר אדר שני ותירץ בני הר"ר אליהו שיחי' דצ"ל דלגבי יא"צ אמרינן דאין מעבירין על המצוות [א.ה. וכדאמרינן במגילה ו' ע"ב וכאן אין מקום לומר דמסמך גאולה לגאולה ודו"ק] וכשהגיע אדר ואפי' ראשון נוהגין בו יא"צ אבל לגבי בר מצווה אכתי לא אתי זמן חיובא ודו"ק, ואין מעבירין על המצוות.